

Wykład z

Prawa Karnego

Wykonawczego

Lublin, 16.05.2020 r.

Kara ograniczenia wolności

Kara ograniczenia wolności

- Kara ograniczenia wolności może zostać wymierzona w przedziale od 1 miesiąca do 24 miesięcy – art. 34 § 1 k.k.;
- Stanowi alternatywę dla kary grzywny i kary pozbawienia wolności w wymiarze do lat 8 – art. 37a k.k.;
- Wykonuje się ją w następujący sposób (art. 34 § 1a k.k.):
 - obowiązek Świadczenia nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne;
 - potrąceniu od 10% do 25% z wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd;
 - Obowiązki i potrącenie, o których mowa w art. 34 § 1a k.k., orzeka się łącznie lub osobno.
 - „Art. 34 § 1b k.k. Ten ostatni przepis nie tylko stwarza sądowi możliwość wyboru sposobu ukształtowania kary ograniczenia wolności, ale również obliguje do orzeczenia przynajmniej jednego ze środków wymienionych w art. 34 § 1a k.k., na co wskazuje posłużenie się przez ustawodawcę trybem oznajmującym - "obowiązki i potrącenie, o których mowa w § 1a, orzeka się (...)", - Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2019 r. III KK 138/18

Kara ograniczenia wolności

- Wykonanie kary ograniczenia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego (art. 53 § 1 K.K.W.).
- Należy zauważyć, że zgodnie z § 1 art. 53 k.k.w. wykonanie kary ograniczenia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego. Funkcją zobowiązań, o których mowa w art. 72 k.k., jest przede wszystkim oddziaływanie wychowawcze na skazanego, a poprzez to skorygowanie jego dotychczasowej postawy i wzorców zachowania. Ich nakładanie na skazanych nie powinno być jednak zupełnie dowolne, lecz pozostawać w związku z takim zachowaniem lub stanem spowodowanymi przez sprawcę (np. wyrządzenie szkody), które należą do istoty czynu mu przypisanego albo stanowią wywołane tym czynem skutki, a w każdym razie powinno mieć na względzie potrzebę profilaktycznego oddziaływania tego środka wychowawczego na sprawcę (E. Bieńkowska [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. G. Rejman, Warszawa 1999, s. 1126; wyrok SN z 6.02.1973 r., V KRN 582/72, OSNKW 1973/11, poz. 139).

Kara ograniczenia wolności

- Słusznie podkreśla E. Bieńkowska, że obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k., służą jakiemuś przemodelowaniu sposobu zachowania się czy trybu życia skazanego albo zadośćuczynieniu za wyrządzone przestępstwem krzywdy i szkody (E. Bieńkowska [w:] *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 1129). Obowiązek ich wykonania uświadamia sprawcy szkodliwość jego czynu oraz sens odpowiedzialności, skłaniając do poszanowania naruszonego przez ten czyn dobra prawnego. W tym znaczeniu zatem wzbudza w skazanym wolę kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego, realizuje zatem cele wskazane w art. 53 § 1 k.k.w.
- Cel wykonywania kary ograniczenia wolności, polegający na wzbudzeniu w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego, koresponduje z zaleceniami Rekomendacji R (92) 16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich – Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych (M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2009, s. 97) oraz Rekomendacji Rec (2000) 22 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych. Sankcje i środki alternatywne oznaczają sankcje i środki, które nie powodują odizolowania sprawcy od społeczeństwa i z którymi jest związane ograniczenie wolności sprawcy poprzez nałożenie na niego warunków lub (i) obowiązków. Stosownie do reguły 55 sankcje i środki alternatywne powinny być wykonywane w sposób, który pozwoli sprawcy na reintegrację społeczną.

Kara ograniczenia wolności

- W czasie odbywania kary ograniczenia wolności skazany (Art. 34 § 2. k.k.):
 - nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu;
 - ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary.
- Przy obostrzeniu kary ograniczenia wolności (art. 38 § 2 k.k.) oraz przy wymierzaniu kary łącznej (art. 86 § 1 k.k.) maksymalny wymiar kary ograniczenia wolności może wynosić **również do 2 lat**. Widać zatem, że *de facto* nie przewidziano możliwości nadzwyczajnego obostrzenia kary ograniczenia wolności. Wobec ogólnego wydłużenia czasu kary ograniczenia wolności uznano, że względu na charakter konstytuujących ją obowiązków, że dłuższa perspektywa, przy zmieniających się warunkach na rynku pracy oraz zapotrzebowaniu na prace społecznie użyteczne, jest niefunkcjonalna.
- Wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 (*świadczenie pieniężne*) lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a k.k. to jest:
 - przeproszenia pokrzywdzonego; wykonywania ciężącego na nim obowiązku łóżenia na utrzymanie innej osoby; wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu; powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających; poddania się terapii uzależnień; poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji; uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych; powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach; powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób.

Właściwość sądu i rola kuratora

- Karę ograniczenia wolności wykonuje się w miejscu stałego pobytu lub zatrudnienia skazanego albo w niewielkiej odległości od tego miejsca, chyba że ważne względy przemawiają za wykonaniem kary w innym miejscu (Art. 54 k.k.w.).
 - W zakresie zwrotu normatywnego „niewielka odległość” należy przyjąć za J. Śliwowskim, że pojęcie odległości nie może być relacjonowane tylko do obiektywnej miary, lecz także czasu niezbędnego do osiągnięcia danej miejscowości. Z tego powodu trzeba uznać, że niewielka odległość to odległość, która może być pokonana w niedługim czasie, nieprzekraczająca 20–30 kilometrów (J. Śliwowski, *Kara ograniczenia wolności. Studium penalistyczne*, Warszawa 1973, s. 95).
- Nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonania tej kary należą do sądu rejonowego, w którego okręgu kara jest lub ma być wykonywana (Art. 55. § 1. k.k.w.).
- Sądem sprawującym nadzór nad wykonaniem kary ograniczenia wolności jest zawsze sąd rejonowy – także wtedy, gdy karę ograniczenia wolności orzekł sąd okręgowy. Artykuł 55 § 1 k.k.w stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 3 § 1 k.k.w.
- Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę wykonuje sądowy kurator zawodowy. Przepisy o dozorze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio (Art. 55. § 2. k.k.w.).

Rodzaje nadzoru

- S. Paweła wyróżnia w ramach nadzoru, jaki sprawuje sąd nad wykonaniem kary ograniczenia wolności, nadzór administracyjny i judykacyjny. Pierwszy polega na sprawdzeniu, czy skazany przestrzega rygorów związanych z karą ograniczenia wolności i czy przestrzega porządku prawnego. W ramach nadzoru judykacyjnego sąd orzeka w postępowaniach incydentalnych w zakresie: wyrażenia zgody na zmianę przez skazanego miejsca stałego pobytu (art. 34 § 2 pkt 1 k.k.), wyrażenia zgody na rozwiązanie stosunku pracy (art. 35 § 2 k.k.), zwolnienia z odbycia reszty kary (art. 83 k.k.), modyfikacji obowiązków probacyjnych (art. 61 § 1 k.k.w.), zmniejszenia wysokości potrąceń miesięcznych z wynagrodzenia za pracę (art. 61 § 2 k.k.w.), zmniejszenia liczby godzin wykonywanej pracy (art. 61 § 2 k.k.w.), odroczenia wykonania kary (art. 62 § 1 i 2 k.k.w.) oraz odwołania odroczenia (art. 62 § 3 k.k.w.), udzielenia przerwy (art. 63 § 1 i 2 k.k.w.) oraz odwołania przerwy (art. 63 § 3 k.k.w.), zmiany formy obowiązku pracy (art. 63a § 1 k.k.w.), uznania kary za wykonaną (art. 64 k.k.w.), wykonania kary zastępczej (art. 65 § 1–3 k.k.w.), zwolnienia od kary (art. 62 § 2 k.k.w. w zw. z art. 336 § 3 i 4 k.k.).
- Kurator sądowy wykonuje czynności związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności zarówno gdy chodzi o wykonywanie nakazanej pracy, jak i potrąceń z wynagrodzenia. „Powodzenie tej kary, zwłaszcza z punktu widzenia prewencyjnego, zależy w dużym stopniu od wysokich kwalifikacji kuratorów sądowych”. Nie ulega też wątpliwości, że kara ograniczenia wolności, będąc karą w istocie wolnościową, wymaga wsparcia udzielanego skazanemu „przez osobę doświadczoną, odpowiednio wykształconą, będącą niejednokrotnie pośrednikiem między nim a sądem, bądź podejmującą stosowne decyzje odciążające sądy” (M. Szewczyk, *Kara ograniczenia...*, s. 255).

Zadania sądowego kuratora zawodowego

- Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę wykonuje sądowy kurator zawodowy. Przepisy o dozorze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio (art. 55 § 2. k.k.w.).
- W celu wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne sąd przesyła odpis orzeczenia właściwemu sądowemu kuratorowi zawodowemu (art. 56 § 1. k.k.w.).
- Właściwy wójt, burmistrz lub prezydent miasta, (...), wyznacza miejsca, w których może być wykonywana nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne; podmioty, dla których organ gminy, powiatu lub województwa jest organem założycielskim, a także państwowe lub samorządowe jednostki organizacyjne oraz spółki prawa handlowego z wyłącznym udziałem Skarbu Państwa lub gminy, powiatu bądź województwa, mają obowiązek umożliwienia skazanym wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne (art. 56 § 2. k.k.w.).
- Praca, o której mowa w art. 56 § 2 k.k.w., może być także wykonywana na rzecz instytucji lub organizacji reprezentujących społeczność lokalną oraz w placówkach oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, podmiotach leczniczych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, fundacjach, stowarzyszeniach i innych instytucjach lub organizacjach użyteczności publicznej, niosących pomoc charytatywną, za ich zgodą (art. 56 § 3. k.k.w.).

Rozpoczęcie odbywania kary

- Sądowy kurator zawodowy w terminie 7 dni od doręczenia orzeczenia wzywa skazanego oraz poucza go o prawach i obowiązkach oraz konsekwencjach wynikających z uchylenia się od odbywania kary, a także określa, po wysłuchaniu skazanego, rodzaj, miejsce i termin rozpoczęcia pracy, o czym niezwłocznie informuje właściwy organ gminy i podmiot, na rzecz którego będzie wykonywana praca. (art. 57 § 1. k.k.w.)
- W wypadku gdy skazany nie stawia się na wezwanie lub pouczony o prawach, obowiązkach i konsekwencjach związanych z wykonywaniem nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne oświadczy sądowemu kuratorowi zawodowemu, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy, kurator kieruje do sądu wniosek o orzeczenie kary zastępczej. (art. 57 § 2. k.k.w.).
- Rozpoczęcie odbywania kary w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 1 Kodeksu karnego następuje w dniu, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy. (art. 57a § 1. k.k.w.)
- Rozpoczęcie odbywania kary w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 4 Kodeksu karnego następuje w pierwszym dniu okresu, w którym dokonuje się potrącenia skazanemu z wynagrodzenia za pracę. (art. 57a § 2. k.k.w.)
- Wykonywanie nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne może odbywać się także w dni ustawowo wolne od pracy i dni wolne od pracy u danego podmiotu, na rzecz którego jest ona wykonywana.
- Czynności kuratorów sądowych związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę regulują przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 989).

Potrącenie z części wynagrodzenia / Wyjaśnienia

- Jeżeli w stosunku do skazanego zatrudnionego, zamiast obowiązku wykonywania wskazanej pracy, orzeczono potrącenie określonej części wynagrodzenia za pracę, sąd przesyła odpis orzeczenia zakładowi pracy zatrudniającemu skazanego, podając jednocześnie, na czyją rzecz mają być dokonywane potrącenia i dokąd powinny być wpłacane, a nadto wskazując, z jakich składników wynagrodzenia za pracę i w jaki sposób należy ich dokonywać. (art. 59 § 1. k.k.w.)
 - W celu wykonania wyroku skazującego na karę ograniczenia wolności właściwy organ postępowania wykonawczego przesyła odpis lub wyciąg z wyroku ze wzmianką o wykonalności podmiotowi zatrudniającemu skazanego w przypadku orzeczenia potrącenia wynagrodzenia za pracę. Do odpisu lub wyciągu z wyroku dołącza się pouczenie o obowiązku zawiadomienia właściwego organu postępowania wykonawczego o dacie rozpoczęcia wykonywania kary ograniczenia wolności. Sędem właściwym do podjęcia wskazanych czynności jest sąd, w którego okręgu kara jest lub ma być wykonywana (art. 55 § 1 k.k.w.).
- Wypłacając wynagrodzenie skazanemu, potrąca się określoną w orzeczeniu część wynagrodzenia i bezzwłocznie przekazuje potrąconą kwotę stosownie do otrzymanych wskazań, zawiadamiając o tym sąd. Koszty związane z przekazywaniem tych kwot odlicza się od dokonywanych potrąceń. (art. 59 § 2. k.k.w.).
 - Skazanie na karę ograniczenia wolności w postaci orzeczenia potrącenia wynagrodzenia za pracę pozostaje bez wpływu na stosunek pracy, w jakim pozostaje skazany. Jedynie nie może on bez zgody sądu rozwiązać stosunku pracy. Ograniczenie to nie dotyczy natomiast pracodawcy. Zakład pracy, w którym pracownik był już zatrudniony, może w każdym czasie wypowiedzieć mu umowę o pracę, bez potrzeby uzyskania zgody właściwego organu, choćby pracownik został przez sąd prawomocnie skazany na karę ograniczenia wolności, z jednoczesnym obowiązkiem kontynuowania pracy za zmniejszonym wynagrodzeniem (uchwała SN z 15.02.1980 r., I PZP 44/79, OSNCP 1980/7–8, poz. 135).
- Sąd, a także sądowy kurator zawodowy mogą w każdym czasie żądać od skazanego wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary ograniczenia wolności i w tym celu wzywać skazanego do osobistego stawiennictwa art. 60 § 1. k.k.w.).

Przesłanki odroczenia wykonania kary

- Sąd może odroczyć wykonanie kary ograniczenia wolności na czas do 6 miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki. (art. 62 § 1. k.k.w.)
 - Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności może mieć miejsce tylko wtedy, gdy skazany nie rozpoczął jeszcze odbywania kary.
 - Podstawą odroczenia, gdy przesłanka ta dotyczy skazanego, może być w szczególności jego choroba umysłowa lub inna ciężka choroba, a także każda niezdolność skazanego do wykonywania pracy lub taki stan skazanego, przy którym skierowanie go do tej pracy może spowodować poważne niebezpieczeństwo dla jego zdrowia;
 - Odroczenie kary ograniczenia wolności może być udzielane kilkakrotnie, maksymalnie zaś na okres do sześciu miesięcy. O odroczeniu wykonania kary ograniczenia wolności na podstawie art. 62 § 1 [k.k.w.] sąd może orzec na wniosek uprawnionych podmiotów, a więc skazanego lub jego obrońcy, kuratora zawodowego, prokuratora, a także z urzędu;
 - Ciężkie skutki dla rodziny mogą wynikać z konieczności zapewnienia opieki nad członkiem rodziny, ze zdarzenia losowego, np. pożaru wyrządzającego szkodę w domu skazanego; może je uzasadniać podjęcie pracy zarobkowej w godzinach nadliczbowych w sytuacji, gdy skazany jest jedynym żywicielem rodziny. W doktrynie postuluje się jednak, aby przy interpretacji tego zwrotu normatywnego sądy dokonywały wykładni ścieśniającej i nie interpretowały tego pojęcia tak samo jak w wypadku, gdy chodzi o odroczenie kary pozbawienia wolności. Uzasadniano to zasadniczo odmiennym charakterem obu tych kar, ze wskazaniem, że wykonywanie kary ograniczenia wolności nie jest związane z izolacją skazanego od rodziny i społeczeństwa, nie jest on pozbawiony kontaktu z rodziną i możliwości zarobkowania na jej utrzymanie.
- Sąd odracza wykonanie kary ograniczenia wolności w razie powołania skazanego do czynnej służby wojskowej, do czasu ukończenia tej służby. Wobec takiego skazanego sąd może zastosować odpowiednio przepisy art. 336 § 3 i 4 Kodeksu karnego. (art. 62 § 2. k.k.w.).
- Sąd może odwołać odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności w razie ustania przyczyny, dla której zostało udzielone, lub w wypadku, gdy skazany nie korzysta z odroczenia kary zgodnie z celem, w jakim zostało udzielone, albo rażąco narusza porządek prawny. (art. 62 § 3. k.k.w.).
- Na postanowienie w przedmiocie odroczenia oraz odwołania odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności przysługuje zażalenie. (art. 62 § 4. k.k.w.).

Udzielenie przerwy w odbywaniu kary oraz modyfikacja

- Jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd udziela przerwy w odbywaniu kary do czasu ustania przeszkody. (art. 63 § 1. k.k.w.).
 - Udzielenie przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności ma zastosowanie tylko wtedy, gdy skazany rozpoczął już odbywanie tej kary;
 - Kodeks karny wykonawczy przewiduje dwie podstawy obligatoryjnego udzielenia skazanemu przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności i jedną fakultatywną;
 - Stan zdrowia nie musi być skutkiem ciężkiej choroby, jednakże w sytuacji, gdy trwałby on przez dłuższy okres i uniemożliwiałby w ten sposób wykonywanie kary, celowe będzie rozważenie przez sąd zastosowania w takim przypadku art. 64 k.k.w.
- Sąd może udzielić przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności do roku ze względów, o których mowa w art. 62 § 1 k.k.w. (art. 63 § 2. k.k.w.)
- Na postanowienie w przedmiocie przerwy oraz odwołania przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności przysługuje zażalenie (art. 63 § 4. k.k.w.).
 - Przerwa w odbywaniu kary ograniczenia wolności udzielana jest do czasu ustania przeszkody. W konsekwencji sąd w postanowieniu powinien określić czas, na jaki udziela przerwy. Ze względu na to, że w razie ustania przeszkód sąd ma obowiązek niezwłocznego zarządzenia wykonania kary, zachodzi konieczność okresowej kontroli, czy nie ma warunków do kontynuowania przerwanej kary;
 - W sytuacji gdy nie jest możliwe ustalenie prawdopodobnego czasu trwania przeszkody, sąd powinien rozważyć zawieszenie postępowania wykonawczego na podstawie art. 15 § 1 k.k.w. albo zwolnienia skazanego od reszty kary na mocy art. 83 k.k.
- W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może zmienić formę obowiązku wykonywania pracy, przyjmując 20 godzin pracy na cele społeczne za równoważne 10% wynagrodzenia za pracę; orzeczona praca nie może przekroczyć 40 godzin w stosunku miesięcznym. (art. 63a § 1. k.k.w.).
- Na postanowienie w przedmiocie zmiany formy wykonania obowiązku pracy, o którym mowa w § 1, przysługuje zażalenie. (art. 63a § 2. k.k.w.).

Zastępcza kara pozbawienia wolności

- Jeżeli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zarządza, a jeżeli uchyla się on od świadczenia pieniężnego lub obowiązków orzeczonych na podstawie art. 34 § 3 Kodeksu karnego, sąd może zarządzić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. W razie gdy skazany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności pozostałej do wykonania, przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny dwóm dniom kary ograniczenia wolności. (art. 65. § 1. k.k.w.)
 - W doktrynie oraz orzecznictwie powszechnie przyjmuje się, że uchylanie się od odbywania kary ograniczenia wolności ma miejsce wtedy, gdy skazany miał świadomość ciążących na nim obowiązków, stanowiących element kary ograniczenia wolności, jak również konsekwencji ich niewykonywania, oraz, mając obiektywnie istniejące możliwości, przy braku jakichkolwiek przeszkód, nie wykonywał w całości lub w części któregośkolwiek z nich. Cechą uchylania jest negatywny stosunek psychiczny skazanego do ciążącego na nim obowiązku.
 - W literaturze podkreśla się, że zamiana kary ograniczenia wolności na zastępczą karę pozbawienia wolności powinna mieć charakter wyjątkowy. Stanowisko to koreluje z zaleceniami Rekomendacji R(92)16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich, Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych, które nie wykluczają instytucji kary zastępczej, w tym polegającej na pozbawieniu wolności (reguła 9). Zarazem jednak reguła 10 postanawia jednoznacznie, iż w przepisach regulujących stosowanie sankcji i środków nie można przewidywać automatycznej zamiany na karę pozbawienia wolności w razie nieprzestrzegania przez sprawcę nałożonych na niego warunków lub obowiązków związanych ze stosowaniem sankcji lub środka alternatywnego.
 - Konsekwencją podjęcia decyzji o orzeczeniu kary zastępczej w miejsce kary zasadniczej jest wygaśnięcie z mocy prawa wszystkich ciążących na skazanym obowiązków związanych z karą ograniczenia wolności, co nie jest równoznaczne z utratą mocy samego wyroku skazującego.
 - Z uwagi na doniosłość rozstrzygnięcia w omawianym przedmiocie ustawodawca przyznał skazanemu oraz jego obrońcy, prokuratorowi i sądowemu kuratorowi zawodowemu prawo do udziału w posiedzeniu (art. 65. § 3) oraz zaskarżenia podjętego orzeczenia (art. 65. § 4).

Zastępcza kara pozbawienia wolności

- Jeżeli ustawa nie przewiduje za dane przestępstwo kary pozbawienia wolności, górna granica zastępczej kary pozbawienia wolności nie może przekroczyć 6 miesięcy. (Art. 65. § 2. k.k.w.)
 - Artykuł 65 § 1 zdanie drugie k.k.w. stanowi, iż w razie gdy skazany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności pozostałej do wykonania, przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny dwóm dniom kary ograniczenia wolności. W doktrynie i judykaturze Sądu Najwyższego od dawna prezentowano stanowisko, że zamianie na karę zastępczą nie może podlegać cały wymiar kary ograniczenia wolności ustalony w wyroku. Sąd, działając w trybie art. 65 § 1 k.k.w., powinien przyjąć za podstawę rozstrzygnięcia tylko tę część kary, która nie została wykonana przez skazanego. Dokonywanie zamiany całego okresu kary ograniczenia wolności, ustalonego w orzeczeniu skazującym, na karę zastępczą, w sytuacji gdy znacząca część wymiaru pracy lub wyznaczonych obowiązków została wykonana, byłoby rozwiązaniem oczywiście niesprawiedliwym (postanowienie SN z 24.07.1973 r., V KRN 269/73, OSNPG 1973/12, poz. 171).
 - W uchwale z 25.02.2002 r., I KZP 2/02, OSNKW 2002/5–6, poz. 30, Sąd Najwyższy wskazał, że w sytuacji, gdy skazany uchyla się od wykonania części nałożonych na niego obowiązków lub nie realizuje któregoś z nich w całości, istotne znaczenie będzie miała ocena, jaki jest ciężar gatunkowy niedopełnionego obowiązku i jaki był jego udział w całości obciążeń wynikających z kary ograniczenia wolności wymierzonej w konkretnej sprawie. Wskazując na potrzebę kształtowania rozmiaru kary zastępczej orzekanej w wypadku braku wykonania części kary ograniczenia wolności, jako pewnej proporcji między obciążeniami wynikającymi z treści wyroku a ciężarami efektywnie poniesionymi przez skazanego, trzeba podkreślić znaczenie wagi poszczególnych obowiązków zarówno z punktu widzenia osiągnięcia celów kary, jak i ochrony interesów osób trzecich. Kryteria tej oceny z istoty rzeczy muszą być jednak powiązane z realiami konkretnej sprawy. Każdorazowo będą one zatem przedmiotem szczegółowej analizy, dokonanej przez sąd orzekający w trybie art. 65 k.k.w., a następnie ewentualnej kontroli instancyjnej.

Wstrzymanie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności

- Sąd może w każdym czasie wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wypadku, gdy skazany oświadczy na piśmie, że podejmie odbywanie kary ograniczenia wolności i podda się rygorom z nią związanym; wstrzymanie następuje do czasu wykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności. (Art. 65a. § 1. k.k.w.);
 - Sąd może w każdym czasie wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. Jak się wydaje, może to także mieć miejsce w toku posiedzenia w przedmiocie zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 65 § 1 *in principio* i § 3 k.k.w.). Nie ma przeszkód, aby w jednym postanowieniu orzeczono o zarządzeniu zastępczej kary pozbawienia wolności oraz o wstrzymaniu wykonania tej kary, oczywiście przy spełnieniu pozostałych warunków, o jakich stanowi § 1 komentowanego przepisu. Taki tryb procedowania wydaje się uzasadniony z dwóch względów. Po pierwsze, decyzja podejmowana będzie w trybie bardziej gwarancyjnym z punktu widzenia skazanego, albowiem na posiedzeniu, w którym ma on prawo wziąć udział (art. 65 § 3 k.k.w.). Ponadto drugi istotny powód to wzgląd na ekonomikę i sprawność postępowania wykonawczego, podjęcie tych dwóch rozstrzygnięć w jednym orzeczeniu wydatnie przyczyni się do skrócenia okresu wykonywania kary, a tym samym czasu trwania stadium likwidacyjno-wykonawczego.
- Jeżeli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. (Art. 65a. § 2. k.k.w.)
- W wypadkach wskazanych w Art. 65a. § 1 i 2 k.k.w. sąd określa wymiar pozostałej do odbycia kary ograniczenia wolności lub zastępczej kary pozbawienia wolności, kierując się zasadami określonymi w art. 65 § 1 i 2. k.k.w. (Art. 65a. § 3. k.k.w.)
- W posiedzeniu, o którym mowa w Art. 65a. § 2 k.k.w., ma prawo wziąć udział prokurator, sądowy kurator zawodowy, skazany oraz jego obrońca. (Art. 65a. § 4. k.k.w.)
 - Postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności sąd podejmuje na posiedzeniu bez udziału stron (art. 22 § 1 k.k.w.). W decyzji wstrzymującej wykonanie sąd jest zobowiązany także do określenia wymiaru pozostałej do odbycia kary ograniczenia wolności.
- Na postanowienie w przedmiocie wstrzymania i zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności oraz określenia wymiaru pozostałej do odbycia kary przysługuje zażalenie. (Art. 65a. § 5. k.k.w.)
- Niedopuszczalne jest ponowne wstrzymanie wykonania tej samej zastępczej kary pozbawienia wolności na podstawie Art. 65a. § 1. (Art. 65a. § 6. k.k.w.)

Prawa i obowiązki skazanego

Czas wolny

- Według kodeksu karnego wykonawczego w zakładach karnych stwarza się skazanym warunki odpowiedniego spędzania czasu wolnego; w tym celu organizuje się **zajęcia kulturalno-oświatowe, wychowania fizycznego i sportowe** oraz pobudza aktywność społeczną skazanych (art. 135 § 1 k.k.w.).
- W każdym zakładzie karnym prowadzi się **wypożyczalnię książek** i prasy dla skazanych oraz stwarza możliwość korzystania z **urządzeń audiowizualnych** w świetlicach i celach mieszkalnych (art. 135 § 2 k.k.w.).
- Skazanym można zezwolić na tworzenie **zespołów** w celu prowadzenia działalności kulturalnej, oświatowej, społecznej i sportowej; z tych względów można zezwolić na kontakty oraz współdziałanie z odpowiednimi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami (art. 136 § 1 k.k.w.).

Spędzanie czasu wolnego poza zakładem

- W zależności od **typu zakładu**, skazanym daje się mniejsze czy większe możliwości spędzania wolnego czasu poza zakładem.
- W zakładzie karnym **typu otwartego** skazani mogą brać udział w organizowanych przez administrację, poza terenem zakładu karnego, grupowych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych; można także zezwalać im na udział w zajęciach i imprezach kulturalno-oświatowych lub sportowych organizowanych poza terenem zakładu karnego (art. 92 pkt 4 i 5 k.k.w.).
- W zakładzie karnym **typu półotwartego** skazani mogą brać udział w organizowanych przez administrację poza terenem zakładu karnego grupowych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych (art. 91 pkt 4 k.k.w.).
- W zakładzie karnym **typu zamkniętego** zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe organizuje się w obrębie zakładu karnego (art. 90 pkt 3 k.k.w.).

Praktyki i posługi religijne

- Skazany ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych oraz bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne i słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania niezbędnych w tym celu książek, pism i przedmiotów (art. 106 § 1).
- Skazany ma także prawo do uczestniczenia w nauce religii, działalności charytatywnej i społecznej Kościoła, do spotkań indywidualnych z duchownymi swojego Kościoła; duchowni ci mogą odwiedzać skazanych w pomieszczeniach, w których przebywają (art. 106 § 2 k.k.w.).

Opieka zdrowotna

- Skazanemu zapewnia się **bezpłatne świadczenia zdrowotne, leki i artykuły sanitarne** (art. 115 § 1 k.k.w.).
- Skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności **nie przysługuje prawo wyboru:** lekarza i pielęgniarki ambulatorium z izbą chorych; lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej i położnej podstawowej opieki zdrowotnej, określone w ustawie z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz. U. poz. 2217); świadczeniodawcy udzielającego ambulatoryjnych świadczeń opieki zdrowotnej, lekarza dentysty oraz szpitala, określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1938, z późn. zm.) - (art. 115 § 1a k.k.w.).
- Świadczenia zdrowotne udzielane są skazanemu przede wszystkim przez **podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności** (art. 115 § 4 k.k.w.).

Zabieg lekarski mimo sprzeciwu skazanego

- W wypadku gdy życiu skazanego **grozi poważne niebezpieczeństwo**, stwierdzone co najmniej przez dwóch lekarzy, można dokonać koniecznego zabiegu lekarskiego, nie wyłączając chirurgicznego, nawet mimo sprzeciwu skazanego (art. 118 § 2 k.k.w.).
- W wypadku sprzeciwu skazanego, o dokonaniu zabiegu orzeka sąd penitencjarny, na postanowienie tego sądu przysługuje zażalenie (art. 118 § 3 k.k.w.).
- W nagłym wypadku, jeżeli zachodzi bezpośrednie niebezpieczeństwo śmierci skazanego, o konieczności zabiegu decyduje lekarz (art. 118 § 4 k.k.w.).
- W praktyce skazani często wymagają opieki lekarskiej. Oprócz rozmaitych chorób czy na przykład alkoholizmu problemem stają się narkomani i chorzy na AIDS.
- W 2015 r. udzielono ogółem 1 431 303 porady ambulatoryjne (oraz 32 620 porad w pozawieżiennej służbie zdrowia).

Nagrody, ulgi, kary dyscyplinarne

- Istotną rolę w wykonywaniu kary pozbawienia wolności odgrywają nagrody i ulgi (art. 137–141a k.k.w.), a także kary dyscyplinarne (art. 142–149 k.k.w.).
- Zgodnie z przepisami **nagrody** mogą być przyznawane skazanemu wyróżniającemu się dobrym zachowaniem w czasie odbywania kary; nagroda może być również przyznana skazanemu w celu zachęcenia go do poprawy zachowania (art. 137 k.k.w.). Nagrody **przyznaje** dyrektor zakładu karnego z urzędu lub na pisemny wniosek przełożonego skazanego. (art. 139 § 7 k.k.w.).
- W **wypadkach szczególnie uzasadnionych** warunkami rodzinnymi lub osobistymi skazanego, **nagrody**, z wyjątkiem przepustek nagrodowych, **mogą być stosowane jako ulgi**; ulgi przyznaje dyrektor zakładu karnego lub osoba przez niego upoważniona, na prośbę skazanego lub osoby najbliższej albo na wniosek przełożonego skazanego (art. 141 § 1–3 k.k.w.).

Katalog nagród

Przewidziany w kodeksie karnym wykonawczym katalog nagród jest zamknięty. Zawiera on następujące nagrody (art. 138 § 1 k.k.w.):

- 1) zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie,
- 2) zezwolenie na widzenie bez osoby dozorującej,
- 3) zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej,
- 4) zatarcie wszystkich lub niektórych kar dyscyplinarnych,
- 5) nagroda rzeczowa lub pieniężna,
- 6) zezwolenie na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub godną zaufania, na okres nie przekraczający jednorazowo 30 godzin,
- 7) zezwolenie na opuszczenie zakładu bez dozoru, na okres nie przekraczający jednorazowo 14 dni,
- 8) pochwała,
- 9) zezwolenie na częstsze branie udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu,
- 10) zezwolenie na przekazanie osobie wskazanej przez skazanego upominku,
- 11) zezwolenie na odbywanie widzeń we własnej odzieży,
- 12) zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej,
- 13) zezwolenie na dokonywanie dodatkowych zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym,
- 14) zezwolenie na telefoniczne porozumienie się skazanego ze wskazaną przez niego osobą na koszt zakładu karnego.

Przepustka z ważnych przyczyn

- Kodeks zna także przepustkę „losową” (czy lepiej – „z ważnych przyczyn”). Dyrektor zakładu karnego może udzielić skazanemu zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego w miarę potrzeby w asyście funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie, na czas do 5 dni, w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego (art. 141a k.k.w.).

Katalog kar dyscyplinarnych

Kodeks zna **zamknięty katalog kar dyscyplinarnych**. Są to kolejno (art. 143 § 1 k.k.w.):

- 1) nagana,
 - 2) pozbawienie wszystkich lub niektórych nie wykorzystanych przez skazanego nagród lub ulg albo zawieszenie ich wykonania, na okres do 3 miesięcy,
 - 3) pozbawienie korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 3 miesięcy,
 - 4) pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy,
 - 5) pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 3 miesięcy,
 - 6) udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy,
 - 7) obniżenie przypadającej skazanemu części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy,
- umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

System dozoru elektronicznego

System dozoru elektronicznego

- W stanie prawnym obowiązującym od 15 kwietnia 2016 r. przepisy dotyczące SDE znajdują się w rozdziale VIIa k.k.w.; art. 43a-art. 43zd k.k.w.
- W pierwszym oddziale ustawodawca zamieścił przepisy ogólne, następnie przepisy regulujące rozpoczęcie dozoru elektronicznego, kolejno warunki, tryb orzekania o udzieleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, obowiązki i prawa skazanego, czynności podmiotów wykonujących dozór elektroniczny i przepisy regulujące zakończenie dozoru elektronicznego.
- zakres dozoru kształtuje się następująco jako:
 - 1. dozór stacjonarny – kontrola przebywania przez skazanego w określonych dniach tygodnia i godzinach we wskazanym przez sąd miejscu;
 - 2. dozór mobilny – kontrola bieżącego miejsca pobytu skazanego, niezależnie od tego, gdzie skazany przebywa;
 - 3. dozór zbliżeniowy – kontrola zachowania przez skazanego określonej minimalnej odległości od osoby wskazanej przez sąd.

Tym samym ustawodawca dopuszcza wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jako dozoru stacjonarnego, zaś środki karne i zabezpieczające wykonywane są w tym systemie jako dozór zbliżeniowy lub mobilny (art. 43c § 1 k.k.w.).

Właściwość sądu

- Nadzór nad wykonywaniem kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego, co do zasady, należy do **sądu penitencjarnego, w którego okręgu skazany przebywa** (art. 43e § 1 k.k.w.).
- W ramach nadzoru następuje kontrola i ocena legalności oraz prawidłowości wykonywania orzeczonej kary, prawidłowości obliczania okresów wykonywania orzeczonej kary, wykonywania zadań probacyjnych i działalności wychowawczej sądownego kuratora zawodowego oraz przebiegu procesu resocjalizacji skazanego, działalności upoważnionego podmiotu dozoru w zakresie wykonywania obowiązków przez skazanego jak też kolejności wykonywania orzeczeń.

Przesłanki stosowania

- Do warunków udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności wymienionych w art. 43la k.k.w. należą:
 - 1) kara pozbawienia wolności orzeczona wobec skazanego nie może przekroczyć 1,5 roku oraz nie zachodzą przesłanki z art. 64 § 2 k.k. - czyli skazany nie popełnił przestępstwa w warunkach recydywy wielokrotnej,
 - 2) jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary,
 - 3) skazany posiada określone miejsce stałego pobytu,
 - 4) osoby pełnoletnie zamieszkujące ze skazanym wyraziły zgodę,
 - 5) nie stoją na przeszkodzie warunki techniczne. Przesłanki te muszą być spełnione łącznie.
- W sprawach o udzielenie zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności sąd penitencjarny orzeka na pisemny uzasadniony wniosek skazanego, jego obrońcy, prokuratora, sądowego kuratora zawodowego lub dyrektora zakładu karnego w formie postanowienia. Postanowienie takie podlega zaskarżeniu.

Obowiązki skazanego

- Skazany objęty SDE ma obowiązek:
 - nosić nadajnik, dbać o powierzone środki techniczne, udzielać stosownym organom wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary,
 - ponadto ma obowiązek pozostawania we wskazanym miejscu, czy umożliwienia sądowemu kuratorowi zawodowemu wejścia do mieszkania.

W przypadkach szczególnie ważnych dla skazanego sądowy kurator zawodowy może zezwolić skazanemu na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres do 7 dni (art. 43p k.k.w.), jak też sąd penitencjarny może zarządzić przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 43q k.k.w.).

- Karę w systemie dozoru elektronicznego uznaje się za wykonaną z dniem zakończenia wykonywania tego dozoru (art. 43za k.k.w.)

K o n i e c